

УДК 37.013.42:371.212:005.963](477)

*Наталія Ваніна, кандидат економічних наук, доцент,
Інститут професійної освіти НАПН України,
м. Київ, Україна*

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ З КАР'ЄРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. В роботі аналізується роль професійної орієнтації та консультування з кар'єри як важливих інструментів підвищення соціально-економічної ефективності освітніх систем, особливо в умовах сучасних глобальних викликів. Особливу увагу приділено впливу професійного консультування на зниження рівня молодіжного безробіття та покращення адаптації молоді до швидко змінюваного ринку праці. Також розглядаються інноваційні підходи до кар'єрного консультування, включаючи онлайн-платформи та віртуальне наставництво. Автором висвітлюються переваги інтеграції таких програм в освітні стратегії для забезпечення стійкого економічного розвитку та конкурентоспроможності країни.

Ключові слова: професійна орієнтація, кар'єрне консультування, соціально-економічна ефективність, молодіжне безробіття, інноваційні технології, онлайн-платформи, віртуальне наставництво.

Abstract. The paper analyzes the role of vocational guidance and career counseling as important tools for improving the socio-economic efficiency of educational systems, especially in the context of current global challenges. Particular attention is paid to the impact of vocational counseling on reducing youth unemployment and improving youth adaptation to a rapidly changing labor market. Innovative approaches to career counseling, including online platforms and virtual mentoring, are also considered. The author highlights the benefits of integrating such programs into educational strategies to ensure sustainable economic development and competitiveness of the country.

Keywords: professional orientation, career counseling, socio-economic efficiency, youth unemployment, innovative technologies, online platforms, virtual mentoring.

У сучасному світі професійна орієнтація та консультування з кар'єри стають критично важливими складовими системи освіти, що безпосередньо впливають на

рівень безробіття, якість трудової інтеграції молоді та її здатність адаптуватися до динамічних змін на ринку праці. З огляду на стрімкий розвиток технологій, цифровізацію економіки, трансформацію професійних структур та зростаючі вимоги до гнучкості й компетентності працівників, потреба в ефективному кар'єрному супроводі здобувачів освіти набуває особливої актуальності.

Це розуміння знайшло відображення у низці нормативно-правових актів України. Зокрема, Законом України "Про освіту" (ст. 13, 55) передбачено створення умов для професійного самовизначення та кар'єрного зростання здобувачів освіти [1]. Закон "Про професійну (професійно-технічну) освіту" прямо вказує на важливість формування у молоді готовності до професійного самовизначення та розвитку кар'єри [2].

У цьому контексті професійна орієнтація та консультування виступають не лише інструментами індивідуального вибору професійного шляху, але й потужними механізмами оптимізації освітніх траєкторій, зменшення невідповідності між потребами ринку праці та кваліфікаціями випускників, а також зміцнення соціально-економічної стабільності.

Соціально-економічні зміни, такі як глобалізація, цифровізація та війна, істотно змінили вимоги до освіти і працевлаштування. Це зумовлює необхідність в оновленні професійних орієнтаційних програм, спрямованих на підготовку молоді до вимог ринку праці. Професійне консультування допомагає здобувачам освіти не тільки вибрати кар'єрний шлях, а й ефективно адаптуватися до нових умов і тенденцій.

Консультування з кар'єри сприяє розвитку у здобувачів необхідних навичок самопрезентації, пошуку роботи, а також уміння ефективно інтегруватися в професійне середовище. У країнах із розвиненою системою професійної орієнтації, таких як Швейцарія, Німеччина, Нідерланди, кар'єрне консультування є інтегрованою складовою освітнього процесу на всіх рівнях – від середньої школи до вищих навчальних закладів. У Швейцарії, наприклад, функціонують центри професійної орієнтації (BIZ), які надають індивідуальні консультації,

організують тренінги та профорієнтаційні програми у співпраці з роботодавцями. У Німеччині Федеральне агентство з праці (Bundesagentur für Arbeit) забезпечує системне кар'єрне консультування через фахових радників у школах і професійних навчальних закладах [3]. Досвід цих країн демонструє, що інтеграція кар'єрного супроводу в освітні системи сприяє формуванню більш зрілих, обґрунтованих і відповідальних рішень щодо майбутньої професії, що є важливим елементом підвищення соціально-економічної ефективності освіти.

З впровадженням новітніх цифрових технологій у сферу професійної орієнтації та кар'єрного консультування, цей напрямок набув нового значення в умовах повномасштабної війни в Україні. Воєнні дії спричинили масове переміщення населення, руйнування навчальної інфраструктури, обмеження доступу до офлайн-освіти та професійної підтримки в окремих регіонах. У цьому контексті онлайн-інструменти стали критично важливими для забезпечення інклюзивного доступу до профорієнтаційних послуг, особливо для внутрішньо переміщених осіб, молоді з прифронтових територій та осіб, які перебувають за кордоном. Сучасні онлайн-платформи для пошуку роботи (Work.ua, Jooble, Дія.Бізнес, CareerHub) та сервіси цифрового менторства (наприклад, проєкт #МояКар'єра) відкривають можливість здобувачам освіти та випускникам брати участь у тренінгах, отримувати індивідуальні консультації, формувати електронне портфоліо та резюме, навіть перебуваючи за межами своїх громад чи за кордоном. Наприклад, на платформі Дія.Освіта розміщено цифрові курси з основ побудови кар'єри, що доступні для широкого кола молоді. Впровадження елементів штучного інтелекту та аналізу даних (big data) у профорієнтаційні системи дозволяє створювати персоналізовані кар'єрні траєкторії, адаптовані до освітнього рівня, регіонального контексту, попиту на професії та індивідуальних здібностей здобувача. Такий підхід відповідає рекомендаціям Європейського Союзу та Міжнародної організації праці щодо цифровізації кар'єрного супроводу у кризових умовах. Кар'єрне консультування на основі цифрових технологій, у воєнний період, стало не лише адаптаційним інструментом, а й елементом

стійкості освітньої системи, який сприяє збереженню та розвитку людського капіталу, зниженню рівня молодіжного безробіття та зміцненню соціально-економічного потенціалу країни.

Зниження рівня безробіття серед молоді, підвищення рівня зайнятості випускників навчальних закладів, зменшення числа молоді, яка не працює й не навчається (NEET), — усе це є прямими результатами ефективно впровадженого кар'єрного консультування в системі освіти [4]. В умовах повоєнного відновлення економіки України ці аспекти набувають особливої актуальності, адже йдеться не лише про працевлаштування молоді, а й про забезпечення соціальної стійкості, збереження людського капіталу та формування мобільної, адаптивної робочої сили.

Професійне консультування також знижує ризики неефективного використання освітніх ресурсів. Впровадження якісного консультування дозволяє зменшити ці втрати та підвищити рентабельність інвестицій у людський капітал. Крім того, існує прямий зв'язок між ефективністю кар'єрного консультування та соціальною згуртованістю. Молодь, яка має доступ до якісної підтримки у виборі професії та першому працевлаштуванні, демонструє вищий рівень довіри до інституцій, вищу готовність до самозайнятості або відкриття власної справи, а також меншу схильність до еміграції у пошуках роботи.

Враховуючи значення професійної орієнтації в умовах сучасних соціально-економічних викликів, необхідно інвестувати в розвиток інноваційних технологій у цій сфері. Створення ефективних кар'єрних консультативних служб на всіх рівнях освіти дозволить значно зменшити безробіття серед молоді та покращити соціально-економічну ефективність освітніх систем. Інтеграція таких програм у національні стратегії освіти та працевлаштування забезпечить стійке економічне зростання та конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 02.05.2025).
2. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 32. Ст. 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103-98> (дата звернення 06.05.2025).
3. Федеральне агентство з праці (Німеччина). Професійна орієнтація та планування кар'єри в Німеччині = Bundesagentur für Arbeit. Berufsberatung und Karriereplanung in Deutschland [Електронний ресурс]. 2023. URL: <https://www.arbeitsagentur.de> (дата звернення 03.05.2025).
4. NEET: чому молодь відмовляється вчитися і працювати [Електронний ресурс]. *Nakupilo.ua*. URL: <https://nakupilo.ua/teksty/neet-chomu-molod-vidmovliaietsia-vchytysia-i-pratsiuvaty/> (дата звернення 05.05.2025).